

Nagy Janka Teodóra

JOGÁSZOK SZEREPVÁLLALÁSA A KALOTASZEGI JOGI NÉPRAJZI KUTATÁSOKBAN ÉS AZ ERDÉLYI JOGI NÉPHAGYOMÁNYGYŰJTÉSben (1939–1948)

The Contribution of Lawyers to Legal Folk Life Research in Kalotaszeg and Collection of Transylvanian Legal Customs between 1939 and 1948

Dr. habil. Nagy Janka Teodóra, PhD, tanszékvezető egyetemi tanár, általános- és tudományos dékánhelyettes, Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, janka@kpvk.pte.hu

A jogtudomány, a jogtörténet szempontjából érdeklődésre tarthat számot a magyar magánjogi kodifikáció folyamatához köthető, 1939–1948 között jogászok részvételével megvalósult, a népi joggyakorlat megismerését célul tűző jogszokásgyűjtés.

Tanulmányunkban egy rövid nemzetközi és magyar kutatástörténeti áttekintést követően a kalotaszegi jogi népeletkutatás és az erdélyi jogszokásgyűjtés eredményeit kívánjuk összefoglalni. Célunk, hogy a közelmúltban feltárt új levéltári források és a szegedi Bónis György szeminárium dokumentumai tükrében ismertessük a különböző hivatásrendeket képviselő jogászoknak a kalotaszegi jogi népeletkutatásban és az erdélyi jogszokásgyűjtésben való szerepvállalását. Külön is hangsúlyozni kívánjuk Bónis György és Tárkány Szücs Ernő a későbbiekben a magyar jogtörténetben is hasznosuló eredményeit.

KULCSSZAVAK:

Friedrich Karl von Savigny, Vlagyimir Kovalevszkij, európai jogszokáskutatás, magyar magánjogi kodifikáció, Bónis György, Tárkány Szücs Ernő

The collection of legal customs with the participation of lawyers between 1939 and 1948, closely related to the process of the Hungarian private law codification, might prove to be an interesting source for the legal sciences and the history of law. The research on legal folk life has strong bonds with the territories of Transylvania. These researches resulted in significant scientific publications and served as important sources for further research. The collected material was also an important step in the discovery of archaic traditions.

In our study, after reviewing the international and Hungarian history of research, we wish to reassess some details of Transylvanian legal folk life described between 1939 and 1948 in light of the achievements of related research.

The present study examines the contribution of lawyers to legal ethnographical research in the Kalotaszeg area and to the collection of legal customs in Transylvania. We also wish to emphasize the achievements made by György Bónis and Ernő Tárkány Szücs connected to this topic and territory that have been partly preserved in the news.

KEYWORDS:

Friedrich Karl von Savigny, Vlagyimir Kovalevszkij, European folk law, history of law, process of law codification, György Bónis, Ernő Tárkány Szücs

1.

A jogi néprajzi kutatások kezdetei Európában egyrészt a történeti-jogi szemlélet megjelenéséhez, másrészt a kormányzás és a kodifikáció pragmatikus követelményeihez kötődtek. Az elméleti kiindulópont a 19. század elején *Friedrich Karl von Savigny* által megfogalmazott történeti-jogi szemlélet megjelenése volt, amely a jogi néprajzot a német területeken gyökereiben és művelésében lényegében napjainkig a jogtörténethez köti. A német jogtörténeti iskola legjelesebb képviselői munkáikban kiemelkedő fontosságot tulajdonítottak a népi kultúra minden megnyilvánulásában jelenlévő (például a népmesékben, a közmondásokban, az énekekben) és a szokásjog körében elhelyezett *népi jognak*. Ennek szellemében gyűjtötte össze *Jacob és Wilhelm Grimm* a „jogi régiségeket”, s vállalkozott a jogi néprajzot az összehasonlító jogtudomány részének tekintő *Josef Kohler* az európai népek jogi szokásainak összehasonlítására, a párhuzamok feltárására.¹

Az európai jogi néprajzi kutatások kezdetén inkább a különbséget hangsúlyozták a német kutatást jellemző, alapvetően elméletiként meghatározott, Savigny (1779–1861), a Grimm-testvérek, Kohler – de az idesorolható angol Sumner Maine (1822–1888) – nevével fémjelzett történeti-jogi szemlélet továbbá az orosz birodalmi kormányzás, a kodifikáció pragmatikus követelményeihez köthető jogszokásgyűjtések tekintetében.² Azt, hogy a történeti-jogi nézőpont a német területeken a jogtörténethez kapcsolta a jogi néprajzi kutatásokat, az oroszoknál pedig a pragmatikus gyökerű társadalmi szemlélet a jogszokásokat az *élő jog* részének tekintette.

Az orosz állam ugyanis már a 19. század elejétől mind nagyobb jelentőséget tulajdonított az egyes népek szokásleírásainak – s ezek között a jogi vonatkozásúaknak –, elismerve a meghódított népek azon jogát, hogy *saját ügyeikben saját jogszokásaik szerint önmaguk járhatnak el*. Miként Tagányi Károly a témában született első – és hosszú ideig egyetlen – magyar nyelvű kutatástörténeti összefoglalóban felhívta rá a figyelmet, az első, *Szperanszkij gróf* nevéhez köthető szokásjogi összeírás már 1822-ben elkészült. A szibériai népek jogszokásai a helyszínen, „az illető nép ajkáról, előkelőinek közben jöttével irattak össze és hitelesítettek”.³ A kaukázusi népek élő szokásjogát 1836–1844 között gyűjtette össze az orosz kormány, majd 1847-ben az orosz cári földrajzi társulat kérdőívének kérdései között a jogszokásokra vonatkozók is szerepelnek. Vlagyimir Kovalevszkij, aki a moszkvai összehasonlító jogi tanszéken tanít és magát az angol Maine tanítványának is tekinti, a neves nyelvészsel, etnográfussal, V. F. Millerrel utazott 1878-ban a Kaukázusba az ott élők szokásjogának tanulmányozására – és feljegyzésére. (A 19. század második felében sorra jelentek

¹ GRIMM, Jakob (1816): „Von der Poesie im Recht“. *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, Bd. 2. 25–99.; KOHLER, Josef (1886): Zur ethnologischen Jurisprudenz. *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*, Bd. 9. 407–429.

² NAGY Janka Teodóra (2000): A kisbunyai élet. Adalékok Bunyaszekszárd néprajzához. (Viata la Bunea Mica. Contributii la etnografia localitatii Bunea Mica). In KACZIAN János – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Volt egyszer egy Bunyaszekszárd (A fost odata Bunea Mica)*. Szekszárd. 35–65., 111–120.

³ TAGÁNYI Károly (1919): *A hazai élő jogszokások gyűjtéséről. I. A családi és öröklési jogszokások*. Budapest, Magyar Néprajzi Társaság. 45.

meg többek között a mordvinok, a vogulok, a szamojédok, a lappok és krjalaiak, az észtek, votjákok, zürjének, permiek, cseremiszek, csuvasok, baskírok, jakutok, kirgizek és karakirgizek, turkománok, burjátok jogéletéről a különböző monográfiák.⁴)

A fenti kettősség ellenére azonban egy közös folyamatról, szoros kölcsönhatásokról beszélhetünk az európai jogszokáskutatásban. Az eltérés legfeljebb annyi, hogy hol bontjuk meg azt a képzeletbeli gombolyagot. Hiszen Savigny a történeti jogszemlélet képviselője igazságügyminiszterként a német egységes polgári törvénykönyv munkálatait irányította 1842–1848 között, lehetőséget nyerve a jogszokások törvénybe emelésére. Az orosz területen kifejezetten pragmatikus céllal végzett jogszokás gyűjtések eredményeit pedig Maine tanítványa, Kovalevszkij majd kifejezetten történeti jogszemlélettel dolgozta fel.

Részben az orosz kormányzati szempontok, részben az ezen indítékok következtében gyűjtött anyag közzététele ösztönözte a nemzetté válás időszakában a szomszédos területeken a 19. század végén kezdődő gyűjtőmozgalmat is. A zágrábi délszláv akadémia 1867-ben határozta el a délszláv élő jogszokások gyűjtését, amelyet 1874-ben *Vladimir Bogisic* tett közzé. E gyűjtések időszakához tartozott többek között a lengyel *Grabowsky* 1889-ben, *Bobcsef*, bolgár jogtudós 1897-ben végzett gyűjtései. Az albán törzsek szokásjogáról és a horvát szokásjog egyes részéről először *Thallóczy Lajos* jelentet meg közleményt 1895-ben – éppen magyar nyelven.⁵

Bogisic – későbbi igazságügyminiszterként – a gyűjtött jogszokásanyagot felhasználta a Crna Gora-i polgári törvénykönyv előkészítésénél, de jól látható, hogy a kodifikációs törekvések jegyében folytak a népi jogszokás- és jogi népszokás-gyűjtések Európa más országaiban is.⁶ A spanyol területeken *L. Costa* az 1880-as években az Aragon folyó mellékén, majd az ország egész területére kiterjedően végzett gyűjtéseket, *Altamira y Crevea alicantei*, *I. Carreras i Artau* kataloniai gyűjtései pedig a századelőn láttak napvilágot.⁷

A 19. században elsősorban szociológiai és Taylor révén antropológiai szemléletű francia kutatásban a századelőre pontosan definiált néprajztudomány legkiemelkedőbb képviselői – többek között *Sébillot*, *Saintyves* és *Gennep* – a *folklore juridique*-t a népelet szokásainak részeként a folklórba sorolták⁸ *Maunier* nyomán a nép által elfogadott, alkalmazott, szóbeli, helyhez kötött jogot tekintve a jogi néprajz tárgyának.⁹

⁴ TAGÁNYI (1919): *i. m.* 45–50.

⁵ TAGÁNYI (1919): *i. m.* 51.

⁶ Spanyolországban 1883-tól folytattak szokásjogi gyűjtéseket a magánjogi kodifikáció előkészítéseként, a szerbek 1866-ban kezdték meg a gyűjtést, amelynek eredményét felhasználták a Crna Gora-i polgári törvénykönyv előkészítésénél 1888-ban.

⁷ ALTAMIRA Y CREVEA, Rafael (1905): *Derecho consuetudinario y economía popular de la provincia de Alicante*. Madrid.; CARRERAS Y ARTAU, Joachim (1908): *Indicacions bibliográfiques sobre costums jurídics d'Espanya i especialment de Catalunya*. Estudis universitaris catalans. Barcelona.

⁸ SEBILLOT, Paul (1913): *Le Folk-Lore. Littérature orale et Ethnographie traditionnelle*. Paris, O. Doin.; SAINTYVES, Pierre (1936): *Manuel de Folklore*. Paris, Librairie Émile Nourry.; GENNEP, Arnold (1943): *Manuel de Folklore Français Contemporain*. I. Paris, Picard.; MAUNIER, René (1937): *Folklore juridique*. *Archives de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique*. Paris.

⁹ TÁRKÁNYSZÜCS, Ernő (1994): Results and Task of Legal Ethnology in Europe. In DUNDES, Alison Renteln – DUNDES, Alan eds.: *Folk Law I-II. Essays in the Theory and Practice of Lex Non Scripta*. New York – London. 164.

A német területeken továbbra is az elméleti kérdéseké a főszerep, de újra és újra előtérbe kerül a terepmunka, a gyűjtés kérdése. A korábbiaktól eltérően azonban a német nyelvterület egészére kiterjedő, tudományos szempontok alapján szerkesztett kérdőívekkel végzett, komoly tudományszervezői tevékenységet kívánó gyűjtéseket végeztek. A jogszokások gyűjtését szorgalmazók közül a szempontrendszer kidolgozó *Kaindl*t, vagy a későbbiekben a magyar mellett a cseh, a lengyel és az osztrák kutatásra is jelentős hatást gyakoroló *Künssberget* kell kiemelni,¹⁰ a két világháború között a *rechtliche Volkskunde* kiváló művelőjeként számon tartott *Fröhlich és Bader* mellett.¹¹

A korszakhoz kötődik a jogtörténethez ugyancsak szorosan kapcsolódó irányzat jelentkezése a német, osztrák és svájci területeken. A *Rechtsarchäologie* fogalmát *Karl von Amira* 1913-ban megjelent munkájában használta először, amelyet a későbbiekben az osztrák *Balt* és a német *Schwerin* részletezett.¹²

2.

A magyar *népi jogéletkutatás, jogi néphagyománygyűjtés, jogi néprajzi kutatás* jeles dátuma az 1939–1948 közötti évek gyűjtőmozgalma, amelynek eseményeit egy kutatástörténeti áttekintésbe illesztve először Papp László foglalta össze, elsősorban a *népi jogéletkutatás* gyakorlati tapasztalataiból levonható elméleti következtetéseket ismertetve.¹³ Azóta többen, több szempontból és különböző szakaszait, eseményeit és eredményeit értékelték.¹⁴

¹⁰ KAINDL, Raimund (1903): *Die Volkskunde, ihre Bedeutung, ihre Ziele, ihre Methode*. Leipzig–Wien, Franz Deuticke.; KÜNSSBERG, Eberhard (1936): *Rechtliche Volkskunde*. Halle.

¹¹ FRÖHLICH, K. (1938): Begriff und Aufgabenkreis der rechtlichen Volkskunde. *Giessener Beiträge zur deutschen Philologie*, Bd. 60. 49–59.; BADER, K. S. (1940): Gesunkenes Rechtsgut. In *Kunst und Recht. Festgabe für Hans Fehr*. Karlsruhe.

¹² AMIRA, Karl von (1913): *Rechtsarchäologie*. Strassburg.; BALTL, Hermann (1949): *Rechtsarchäologie in Österreich. Die österreichische Furche*, Bd. 5. 8.; BALTL, Hermann (1957): *Rechtsarchäologie des Landes Steiermark*. Graz–Köln.; SCHWERIN von C. (1943): *Rechtsarchäologie*. Berlin, Ahnenerbe Stiftung Verlag.; Lengyelországban K. Korányi, Szlovákiában S. Luby, a délszláv részeken J. Belovic, Albániában Hasluck, Bulgáriában J. Kohler, L. Barbar, I. V. Comov gyűjtése gazdagítja az anyagot.; TÁRKÁNY SZÜCS (1994): *i. m.* 169.; *A horvátoknál a század eleji felméréseket követően Csányi József alsómuraközi család jogi néphagyománygyűjtése emelkedő ki: Csányi József (1943): Alsómuraközi család jogi néphagyományok*. Perlak.

¹³ PAPP László (1948b): *Vezérfonal a népi jogélet kutatásához*. Budapest, Néptudományi Intézet. 5–7.

¹⁴ TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1976): Az európai jogi néprajz eredményei és feladatai. *Létünk*, 4. évf. 3–4. sz. 86–104.; TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1981): *Magyar jogi népszokások*. Budapest, Gondolat.; BÓNIS György (1956): *A népi jogszokások kutatás mérlege. Az MTA Néprajzi Főbizottsága előtt 1956. október 18-án tartott előadás sokszorosított szövege*. Kézirat. MTA Néprajzi Kutatóintézet Könyvtára.; VARGA Csaba (1981): Népi jogszokástól a jogi népszokásig. (Tárkány Szücs Ernő: Magyar jogi népszokások. 1981.). *Jogtudományi Közöny*, 36. évf. 10. sz. 880–886.; KÖHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1997): Adalékok a jogi néphagyománykutatás történetéhez. *Cumania*, 14. sz. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. 207–223.; NAGY Janka Teodóra (1998): *Jogi néphagyományok két gömöri faluban (Gömör Néprajza LI.)*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke.; SZILÁGYI Miklós (2000): Törvények, szokásjog, jogszokások. In PALÁDI-KOVÁCS Attila szerk.: *Magyar Néprajz VIII. Társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 693–759.; BOGNÁR Szabina (2016): *A népi jogélet kutatása Magyarországon* (Néprajzi Értekezések 5.). Budapest, Magyar Néprajzi Társaság.

Tárkány Szücs Ernő röviden többször megemlékezett a kutatásról, amelyben maga is részt vett, a gyűjtött anyag néhány adatát a jogi népszokásokról írott könyvében is felhasználta.¹⁵ A néprajz, jogtörténet és jogszociológia határterületén folytatott gyűjtés értékelését a jogtörténet szempontjából Bónis György kísérelte meg,¹⁶ legalaposabban azonban Kulcsár Kálmán végezte el a jogszociológia oldaláról.¹⁷ Elemzései során a mozgalom céljairól, törekvéseiről, eredményeiről nyomtatásban megjelent munkákat használta.¹⁸

Tanulmányunk célja a jogvégzett gyűjtők bevonásával, a jogalkotó és jogalkalmazó szempontjából hasznosítható gyakorlati eredményeket kínáló, *jogászai tárgyismerettel és néprajzi módszerekkel* végzett jogszokás-kutatás jogász résztvevőire irányítani a figyelmet. A kutatás rövid áttekintését követően a kutatástörténeti adatok és a források elemzése során is elsősorban a jogvégzett résztvevők körére irányul kutatásunk. A Magyar Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában és az Országos Levéltár K 579 IM jelű iratanyagában feltárt források alapján kívánjuk megrajzolni az 1939–1948 közötti jogi néphagyománygyűjtés egy meghatározott kutatásában a jogászok helyét, szerepét és tevékenységét. Az Erdélyben végzett népi jogszokáskutatás ugyanis kevésbé ismert a kutatók előtt.¹⁹ A jogi népszokásgyűjtések jegyzékét közölte ugyan könyvében Tárkány Szücs Ernő, a kutatástörténeti anyagokra azonban nem tért ki.²⁰ Ezen új, eddig felhasználatlan források bevonásával kívánjuk felvázolni a mozgalom történetét 1939 és 1944 között: a kezdeményezéstől a gyűjtés, az összegzés első szakaszáig. Bízunk abban, hogy az iratok segítségével sikerül megvilágítani a mozgalom alakulásának, egy-egy eseményének hátterét, s ezzel hozzájárulhatunk a jogászok szerepének árnyaltabb bemutatásához, szerepük alaposabb megismeréséhez a hazai népi jogéletkutatás folyamatában.

¹⁵ TÁRKÁNY SZÜCS (1976): *i. m.* 91–92.; TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 16.

¹⁶ BÓNIS (1956): *i. m.*

¹⁷ KULCSÁR KÁLMÁN (1960): *A jogszociológia problémái*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.; KULCSÁR KÁLMÁN (1961): A népi jog és a nemzeti jog. *Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézet Értesítője*, 1. évf. 2. sz.; KULCSÁR KÁLMÁN (1978): A jog etnológiai kutatásának problémája – ma. *Valóság*, 21. évf. 9. sz. 1–11.

¹⁸ BÓNIS György (1939b): Magyar népi jog. *Magyar Szemle*, 36. évf. 6. sz. 121–126.; BÓNIS (1956): *i. m.*; GYÖRFFY István (1939): *Néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest, Egyetemi Néprajzi Intézet.; FÉL Edit (1944): A nagycsalád és jogszokásai a Komárom megyei Martoson. *Kisalföldi Közlemények*, 1. sorozat 2. sz.; HOFER J. Miklós (1943): Népi jog. *Társadalomtudomány*, 23. sz. 270–273.; PAPP László (1939b): Népi jogszokásaink némi kérdéséről. *Ethnographia–Népélet*, 1–2. sz. 68–77.; PAPP László (1939a): Magyarabb, szociálisabb jog. *Magyar Élet*, 7. sz. 10–12.; PAPP László (1940): Népi jogélet, népi jogismeret. *Magyar Szemle*, 38. évf. 6. sz. 405–408.; PAPP László (1941): *Kiskunhalas népi jogélete*. Budapest, Országos Táj- és Népkutató Intézet.; PAPP László (1943): Népi jogéletkutatás. *Társadalomtudomány*, 3. sz. 273–278.; TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944c): Erdély örökös jogszokásai. *Hitel*, 9. évf. 7. sz. 379–400.

¹⁹ OL IM 579. Jogi népszokások gyűjtése 1938–48. I–II.

²⁰ TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 851–858.

3.

A néprajzkutatás a harmincas években megkülönböztetett figyelemmel fordult a jogi népszokások felé. Györffy István kezdeményezésére, az igazságügyminisztérium támogatásával került sor a *népi jogélet* kutatására. A társadalmi problémák iránti fokozott érdeklődés nyomán megjelenő szociográfiai munkák gyakran érintették a jogi népszokások kérdését, de elsősorban a műfaj és az író szemlélete által meghatározott céllal, nézőpontból. Illyés Gyula Puszták népében például az egész művet átszövi a cselédek életét minden írott törvénynél szorosabban meghatározó, nemzedékről nemzedékre hagyományozódó rend.²¹ A Huszadik Század köré csoportosult hajdani falukutatók is kitértek egyes jogi népszokások leírására.²²

E munkák hatása alól a néprajz művelői sem vonhatták ki magukat. A szemléletváltozás, az egyre elmélyültebbé váló ágazati, és széleskörű, több szaktudományra kiterjedő kutatások, a kialakuló külső kapcsolatok megteremtették azt a hátteret, amely 1939-ben életre hívta a jogi néphagyományok kutatását.²³ E mozgalom keretében a jogpolitika támogatását élvezve 1948-ig több mint 100 kutató gyűjtött adatokat az ország legkülönbözőbb településeiről.²⁴

A népies áramlat eszméi sokféleségében a kutatók a célok és módszerek tekintetében igen eltérően vélekedtek. Amikor a jogi népszokások kutatását indítványozó munkaközösség nevében Bónis György megfogalmazta a szervezendő mozgalom céljait, egyaránt kiemelte annak néprajzi, jogtörténeti és jogpolitikai jelentőségét. *„Munkánk haszna hármas lesz: más oldalról ismerjük meg a magyar népet, a hagyományból jobban élénk tünik jogunk múltja, jogtudományunk magyarábbá lesz.”*²⁵ A későbbi években a kutatási célok más-más eleme került előtérbe. Maga Bónis egyre inkább a jogtörténeti kötődéseket hangsúlyozta, míg Györffy István munkatársa, Papp László, a professzor művelődéscserejének szellemében a műveltségbeli megújulás lehetőségét tartotta fontosnak.²⁶ *„Jogrendszerünk ma is fejlődik, Magánjogunk meg éppen kodifikálásának küszöbén áll. Az újabb és újabb törvényjavaslatokba igen sok és fölösleges tisztán eszmei és idegen vonás került. Sohasem adódik többé alkalom olyan gyökeres felfrissítésre és tisztogatásra, mint ami most itt áll előttünk.*

²¹ ILLYÉS Gyula (1937): *Puszták népe*. Budapest, Grill Károly Kiadóvállalata.

²² BRAUN Róbert (1913): *A falu lélektana*. Budapest, A Huszadik Század Könyvtára.

²³ KÓSA László (1989): *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, Osiris. 221–222.; SZABÓ László (1980): *A magyar rokonsági rendszer*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem. 9–10.; SZABÓ László (1993): *Társadalomnéprajz*. Debrecen. 26–27.

²⁴ A résztvevők és a községek számára vonatkozóan a szerzők eltérő adatokat említenek. Papp László „82 gyűjtőtől 113 elkülönült részre oszló 95 db jelentésről”: EA 13. 300. 2.; PAPP (1948b): *i. m.* 6.; Tárkány Szücs Ernő körülbelül 120 gyűjtőtől ír: TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 16.; Hofer J. Miklós jelentésében több mint 140 gyűjtőtől szól: (OL K 579 IM 17443/1943.); Az is előfordul, hogy egy pontosan nem közölt létszámú gyűjtőközösség munkája a beküldött anyag; Papp szerint „137 község, továbbá 10 járásbíró, 3 vármegye, 5 táj területére vonatkoznak a jelentések” (EA 13. 300. 4.); Tárkány Szücs hozzátételeként 340 községre kiterjedőnek tartja a gyűjteményt: TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 16.

²⁵ BÓNIS (1939b): *i. m.* 122.

²⁶ GYÖRFFY (1939): *i. m.*

A népi hagyományból kivehető és felhasználható anyagot be kell illesztenünk itt is, másutt is, legalább egy-egy tartóoszlopként, a magyar jog nagy épületének megújításához.²⁷ A hivatalos álláspont képviselői, Antal István igazságügyi államtitkár, Vladár Gábor és Hofer J. Miklós a jogpolitikai, a jogalkotói oldal fontosságát emelték ki.²⁸ E törekvések a „népi jogéletkutatás” meghatározó deklarációjának tekinthető az írott törvényekben, valamint a jogszokásokban és néphagyományokban megnyilvánuló nemzeti lélek megismerését hangsúlyozó igazságügyminiszteri felhívás.²⁹

Bár a mozgalom indulásakor munkájában Papp László mindössze egyetlen francia előzményt emelt ki,³⁰ s Bónis György is csupán a német és francia példákat említette,³¹ a népi jognak a néprajz és a jogtörténet keretein belül művelése más országokban sem számított ritkaságnak. Szendrey Ákos is német előzményeket említett munkáiban, amelyekben első sorban Künssberg munkája alapján próbálta meg összefoglalni a népi jogszokások néprajzi és jogtörténeti kapcsolatait.³² Tagányi Károly, a kiváló történész családjogi és öröklésjogi alapvetését,³³ Szendrey Ákos közigazgatási és büntető népszokásokat rendszerező tanulmányait követően³⁴ az igazságügyi szervek részéről a századfordulón a polgári törvénykönyv javaslatával kapcsolatban merült fel igény a népi öröklési szokások megismerésére. Baross János és Mattyasovszky Miklós a német törzsöröklési, majd a magyar öröklési szokásokat tanulmányozta és tette közzé kutatási eredményeit.³⁵

4.

A kutatásokat Györffy István professzor, a Pázmány Péter Tudományegyetem Néprajzi Intézete, (a továbbiakban: Intézet) illetve az annak keretében működő Országos Táj- és Népkutató Intézet vezetője kezdeményezte 1939 elején. Bónis György és Papp László részvételével munkaközösség alakult a népi jogélet kutatására, amelynek munkájába később Viski Károlyt, Hofer J. Miklóst, Fél Editet és Szendrey Ákost is bevonták. Kérdőívet készítettek, jelentkezési lapot szerkesztettek. Ez utóbbi a személyi adatokon túl a néprajzi tájékozottságra is rákérdezett (az ország melyik vidékét ismeri jól, hol folytatott hosszabb ideig

²⁷ PAPP (1939b): *i. m.* 77.

²⁸ OL K 579 IM 33. 704/1940 2–3.; HOFER J. (1943): *i. m.* 272.; VLADÁR GÁBOR (1938): A jog elhajlása az élettől. *Polgári jog: a hazai és külföldi magánjog és hiteljog szemléje*, 14. köt.

²⁹ OL K 579 IM 30. 051/1939. I. M. I. sz. első felhívás

³⁰ PAPP (1941): *i. m.* 11.; PAPP (1943): *i. m.* 275.

³¹ BÓNIS (1939b): *i. m.* 121.

³² KÜNSSBERG (1936): *i. m.*; SZENDREY ÁKOS (1936b): Néprajz és jogtörténet. *Ethnographia*, 47. évf. 144–150.

³³ TAGÁNYI (1919): *i. m.*

³⁴ SZENDREY ÁKOS (1929): A közigazgatás népi szervei. *Népünk és Nyelvünk*, 1. sz. 23–38., 92–101.; SZENDREY ÁKOS (1936a): Népi büntetőszokások. *Ethnographia*, 47. évf. 65–71.

³⁵ BAROSS JÁNOS (1905): *Részleges jelentés az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által a magyar parasztbirtokok öröklési módjára vonatkozólag elrendelt adatgyűjtés eredményeiről*. Budapest.; MATTYASOVSZKY MIKLÓS (1904): *Törzsöröklési jog és törzsöröklési szokás*. Budapest.

gyakorlatot), s kitért a technikai kérdésekre (mely tárgykör érdeklí legjobban a gyűjtőt, az egész kérdőívre, egy részterületre vagy csak egyetlen jogintézményre kíván válaszolni).

Az öt fejezetre osztott, a magánjogra (család-, öröklés-, dologi és kötelmi jogra) és büntetőjogra kiterjedő 95 pontos kérdőív összeállítása Papp László visszaemlékezése szerint komoly gondot jelentett. A szerzők bizonytalanok voltak. Mattyasovszky és Tagányi munkái alapján dolgoztak, a külföldi szakirodalomból Maunier monográfiáját hasznosították.³⁶ Az évek folyamán többször szóba került a kérdőív módosítása. Hofer J. Miklós szerint az első változat sok olyan néprajzi kérdést tartalmazott, amely a jogi néphagyományok kutatása szempontjából gyakorlati jelentőséggel nem bírt, viszont lényeges kérdések hiányoztak: „különösen az úrbéri, a közbirtokossági vagy községi javak használatával kapcsolatos, a vásárokon, piacokon kialakult jogi szokások, az állatkeresedelemre (szavatosság), mezőgazdasági kisiparra, házi iparra, a közös munkára, társulásokra, a kalákákra és a hozzá hasonló munkákra, a közös gazdasági munkaszerveződésekre, a mezőgazdasági munkások, hónaposok, summások, aratók, konvenciók cselédek jogi helyzetére és viszonyaira vonatkozó, több-kevesebb jogi tartalommal bíró szokásoknak [...] a kérdőívbe beiktatására nagy szükség volna”.³⁷ A végleges kérdőív kidolgozására, amely az Országos Népkutató Munkaközösség útmutató füzetének egyikeként meg is jelent, csak jóval később, 1948-ban került sor.³⁸

Györffy a Néprajzi Intézet kezdeményezéséhez – miként Mattyasovszky Miklós a századelőn – az igazságügyminisztérium támogatását, a gyűjtéssel foglalkozó szakemberek segítségét, s önként vállalkozó munkatársak jelentkezését kérte.³⁹ A miniszter a megkeresés nyomán felhívást adott ki, amely a célkitűzés helyességét, szükségességét hangsúlyozta, mind általános, mind törvényelőkészítési és igazságügyi végrehajtási szempontból. Egyetértett azzal, hogy a jog hivatásos művelőit vonják be a jogi szokások és néphagyományok gyűjtésébe. „Mert amennyire nagy jelentősége van a jogi néphagyományok objektív tudományos megismerésének, épp annyira veszedelmes lehet, ha ilyen hagyományok gyűjtésével és közlésével joghoz nem értő vagy korai általánosításokra hajlamos egyének foglalkoznak.”⁴⁰ A miniszter arra is kérte a hatóságok, illetve köztisztviselők vezetőit, hívják fel az igazságügyi alkalmazottak figyelmét a gyűjtés közérdekű jelentőségére, támogassák az akciót.

A minisztérium ekkor még csupán a néprajzi kezdeményezés külső segítőjeként lépett fel, e minőségében vállalta a gyűjtők szervezését. Szakmai kérdéseikkel a jelentkezők az Intézethez fordultak. Az Intézet végezte a szakmai irányítást, az általa megfogalmazott követelményeket közvetítette a felhívás. Ezek egyike volt, hogy a jelentkezők ne elszigetelt jelentőségű különlegességeket, furcsaságokat gyűjtsenek. Mindig figyeljék meg

³⁶ A kérdőívet kisebb változtatásokkal Bónis György később megjelentette: BÓNIS György (1939a): *I. sz. kérdőív a magyar jogi néphagyományok összegyűjtéséhez*. Budapest.; PAPP (1941): *i. m.* 11.; MAUNIER (1937): *i. m.*

³⁷ OL K 579 IM 17492/1943.

³⁸ PAPP (1948b): *i. m.*

³⁹ Amikor Mattyasovszky az öröklési szokásokat magánemberként sikertelenül próbálta összegyűjteni, a fölművelési miniszter kérésére Plósz Sándor igazságügyminiszter az igazságügyi szervekhez fordult, s a felhívás eredményeként 642 jelentés érkezett a minisztériumba. (EA 13.332. 63. o.)

⁴⁰ OL K 579 IM 30. 051/1939. I. M. I. sz. első felhívás.

a szokás érvényesülésének gyakoriságát, igyekezzenek felderíteni, „*mely vidéken, mily mértékben, a lakosságnak melyik csoportjában vagy pedig csak kivételképpen egyeseknél található-e fel.*”⁴¹ Arra is felhívta a figyelmet, hogy ha a feltárt szokás vagy jogcselekmény eltér az írott törvénytől vagy a helyi lakosság többségének szokásától, kérdezzenek rá okára, próbálják megkeresni magyarázatát.

Papp László szerint rövid idő alatt közel 200 jogászember jelentkezett a gyűjtésre.⁴² Az igazságügyi alkalmazottak valóban sokan kapcsolódtak be a népi jogélet kutatásába – de csak 1943-ban, a harmadik felhívás és többszöri miniszteri számonkérés után. Egyelőre, az első körirat kibocsátását követően igencsak lehangoló volt a helyzet. Hofer J. Miklós táblabíró maliciózan meg is jegyezte, hogy a miniszteri felhívást nem mindenütt fogadták azzal a megértéssel az igazságügyi hatóságok, mint amire számítottak.⁴³ Sokan arra hivatkoztak, hogy az alkalmazottak a gyűjtőmunkában elfoglaltságuk miatt nem tudnak részt venni. A kaposvári kir. ügyészség elnöke azt jelentette, hogy hatóság tagjai állandóan városban élnek és „*a szükséges népies ismeretekkel nem rendelkeznek.*”⁴⁴ Az 1940-ben beérkezett jelentések szerint mindössze 44-en jelentkeztek gyűjtőmunkára. Ezek közül 4 ügyvéd, 4 kezelő volt, a többi bíró vagy bírósági fogalmazó. A felhívásra csupán 3 jelentés érkezett a minisztériumba.⁴⁵

Györffy István halálával megváltozott a helyzet. A Néprajzi Intézet két jogász munkatársa, Papp László és Bónis György visszavonult. Papp László ügyvédi gyakorlatot folytatott, Bónis György egyetemi magántanári képesítésre készült. A minisztérium a Néprajzi Múzeumhoz fordult szakmai segítségért, de a múzeum a gyűjtés szervezésében, irányításában nem kívánt részt vállalni. Mindezalatt fontos változás következett be: Antal István igazságügyi államtitkár 1939. november 23-án elmondott parlamenti beszéde révén a jogi néphagyományok gyűjtése kormányprogrammá vált. A miniszter 1940-ben újabb felhívást bocsátott ki. Ebben az első jelentések, gyűjtési eredmények tapasztalatai alapján saját hatáskörében módosította a korábbi szakmai elvárásokat. A 95 kérdőpont mindegyikére vagy egy-egy fejezetére válaszoló, nagy terjedelmű, tudományos felkészültséggel összeállított tanulmányok mellett a helyszíni munka során ellesett egyes adatok összegyűjtését is szorgalmazta.⁴⁶ Így már megszületett egy-egy rövid, legfeljebb egyetlen jogintézményt vagy szokást leíró anyag is.⁴⁷

Mivel az előzetesen vártnál jóval kevesebb volt a jelentkező, az eredményes munka érdekében a bírák, ügyvédek mellett a munkájuk egy jelentős részét falvakban végző betétszerkesztő személyzetet is bevonták a gyűjtésbe. Úgy vélték, közvetlen kapcsolatban állva a falusi lakossággal, alaposabban ismerhetik a nép gondolkozását, szokásait, hagyományait,

⁴¹ Uo.

⁴² PAPP László (1948a): *A magyar népi jogéletkutatás.* (Különnyomat a Magyar népkutatás kézikönyvéből). Budapest, Stephaneum nyomda. 6.

⁴³ OL K 579 IM 59296/1939.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ OL K 579 IM 33. 704/1940. I. M. III. sz. második felhívás.

⁴⁷ Újhartyán: dr. Garass István; Jánoshalma: dr. Csemez József; Tés: Bauer Endre (OL K 579 IM 1967. csomó.).

s könnyebben megfigyelhetik, összegyűjthetik a település jogi vonatkozású szokásait, „a néplélek jogi vonatkozású megnyilvánulásait”.⁴⁸ A miniszter azt is javasolta, hogy az igazságügyi hatóságok vezetői kísérjék kiemelt figyelemmel a gyűjtők munkáját, biztossítsák számukra a munkavégzéshez szükséges feltételeket. A gyűjtés és az anyagfeldolgozás idejére adjanak rendkívüli szabadságot, fizessenek kiküldetési díjat. Így történt ez például Quiricó Pál esetében, akit Szentgálra és Szentkirályszabadjára irányítottak, s fizették az útiköltségét és a gyűjtés időszakára járó juttatásait.⁴⁹ A második felhívással a minisztérium közvetlen irányítása alá vonta a gyűjtési munkát. A két példányban készült jelentéseket már nem az intézetnek, hanem a miniszternek kell felterjeszteni, s szakmai kérdésekben az intézet mellett a minisztériumhoz is fordulhattak a gyűjtők.

A vártnál csekélyebb érdeklődés miatt, többszöri beszámoltatás után 1942-ben harmadszor is köriratot adott ki a miniszter, amely végül eredménnyel járt: több mint 140 gyűjtőtől mintegy 85 jelentés érkezett be az év folyamán.⁵⁰ A tekintélyes anyag feldolgozása újabb megoldandó feladatot jelentett a minisztérium számára.

A jogi néphagyományok gyűjtése 1939 végén Antal István nyilatkozata alapján kormányprogrammá vált, de mint helyzetelemzésében Hofer J. Miklós írja, „*nincs olyan néprajzi intézmény, amely a jogi néphagyományok gyűjtését végezné.*”⁵¹ A Néprajzi Intézetben történt változásokról, a Néprajzi Múzeum válaszáról már szó esett, az Országos Táj- és Népkutató Intézet is csak egy jogszokásgyűjtő tanfolyam megrendezésének erejéig ajánlotta fel segítségét.⁵² A gyűjtőmunka szakszerű irányítását és a beérkezett jelentések feldolgozását csak akkor vállalta volna, ha a minisztérium erre a célra „*egy állami rendszerű csoportvezetői állást létesít.*” Az, hogy megfelelő szaktudás (néprajzos-jogász képzettség) hiányában, hivatali teendői ellátása mellett valamely minisztériumi előadó dolgozza fel a beérkezett anyagot, a megoldáskeresések során föl sem merült. Hofer J. Miklós azt javasolta, hogy egy szakképzett embert önálló minisztériumi előadóként bízzanak meg a jelenleg szakismeret és irányítás nélkül dolgozó gyűjtők munkájának segítségével, irányításával és az anyag feldolgozásával. A megbízott szakember teendői között szerepelne, hogy tanfolyamot szervezzen a gyűjtőknek, gondoskodjon az alapvető szakirodalom eljuttatásáról.⁵³

Hofer Bónis György véleményét is kikérte. Bónis a tennivalók között első helyen szintén a gyűjtést irányító referens megbízását említette, s erre a legalkalmasabbnak Viski Károlyt vagy Szendrey Ákost tartotta. Viski már 1939 előtt sürgette a gyűjtést, több ilyen tárgyú

⁴⁸ OL K 579 IM 33. 704/1940. I. M. III. sz. második felhívás.

⁴⁹ OLK 579.

⁵⁰ OL K 579 IM 71. 729/1942. I. M. I. sz. harmadik felhívás.

⁵¹ OL K 579 IM 17492/1943.

⁵² A tervezett előadások, előadók: A táj fogalma; Település (Kádár László); Népcsoportok és kölcsönhatások (Gunda Béla); Nemzetiségek (Rónai András); Tárgyi néprajz (Tálas István); Szellemi néprajz, Népművészet (Viski Károly); Népzene (Bárdos Lajos); A népi jogszokáskutatás története (Bónis György); Népi jogszokás, Népi jogéletkutatás (Papp László); A magyar néplélek (Karácsony Sándor); Szociográfia, Néplélektan (Mády Zoltán); A néprajzi kutatások módszere (Viski Károly); A Néprajzi Múzeum megtekintése (Domanovszky György). OL K 579 IM 1697. csomó.

⁵³ OL K 579 IM 17443/1943.

cikket írt.⁵⁴ Ő is szólt a továbbképzések, a tanfolyamok fontosságáról. A munka eredményes folytatásához nélkülözhetetlennek tartotta az eddigi jogi néprajzi szakirodalom összefoglalását. Hofer – Bónis sorait kommentálva – megjegyezte, hogy professzori teendői mellett Viski legfeljebb tanácsadóként vonható be a munkába, a közgazdász Szendrey Ákos közreműködésével pedig, korábbi témához kapcsolódó cikkei ellenére nem remélt különösebb eredményt. Örömmel nyugtázta viszont, hogy ha a jelentések feldolgozására és a gyűjtés módszereinek kidolgozására nem is vállalkozott Bónis, a szakirodalom összefoglalását, ha Szendrey Ákos nem vállalja, megírná.⁵⁵

Az összegyűlt anyag feldolgozására és a módszertani munkára Hofer – a Táj- és Népkutató Intézet javaslatával és Györffy professzor egykori szándékával egyezően – legalkalmasabbnak a néprajzi ügyekben szakképzettséggel és gyakorlattal bíró Papp László budapesti ügyvédet találta.⁵⁶ Egy külső személy megbízásának gondolata már korábban is felmerült, de pénz hiányában elvetették azt. A Pázmány Péter Tudományegyetem Magyar-ságtudományi Intézetének Baráti Szövetsége 1943 februárjában 2 ezer pengőt szavazott meg a „népi jogéletkutatás” minisztériumi feladatainak megoldására.⁵⁷ Még ugyanebben a hónapban megbízták Papp Lászlót a minisztériumhoz érkezett jelentések anyagának feldolgozásával.

5.

Papp László,⁵⁸ aki kecskeméti múzeumi éveit követően 1937-től ügyvédi gyakorlatot folytatott Budapesten, Györffy István professzor hívására 1939-től kapcsolódott be a „népi jogéletkutató munkaközösség” tevékenységébe. Részt vett az Országos Táj- és Néprajzkutató Intézet kiskunhalasi kutatóútján, 1940-ben kutatócsoportot vezetett a felső Tiszahátra. Indulásától figyelemmel kísérte, irányította, általános és módszertani cikkeivel segítette a jogi néphagyományok kutatását. Mint arra legalkalmasabbnak talált személyt, 1943-ban őt bízta meg az igazságügyminiszter a beérkezett jelentések összefoglaló ismertetésének

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ „mert tudomásom szerint nincs más magyar ember, akinek ilyen kétféle képzése volna” (OL K 579 IM 17443/1943.)

⁵⁷ OL K 579 IM 17443/1943.

⁵⁸ Papp László Hajdúszoboszlón született 1903-ban, középiskoláit Pécsen és Kecskeméten végezte. A kecskeméti református jogakadémia hallgatója volt, 1927-ben Szegeden a jogtudományok doktora lett, majd néprajz, régészet és művészettörténet tárgykörökből bölcsészeti doktorátust szerzett. Elsőéves joghallgató korától a kecskeméti városi múzeumban és könyvtárban dolgozott, 1927-ben fél évet a Nemzeti Múzeumban töltött. Bátky Zsigmond, a Tár vezetője a hivatalos minősítés elismerő sorai mellett meleg szavakkal méltatta lelkes munkáját. Miután a Kecskeméti múzeumban és könyvtárban nyolc évet követően Hóman Bálint, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának ajánlása ellenére sem véglegesítették a múzeumban, 1931-től Budapesten bírói-ügyvédi oklevelet szerzett. A keszthelyi Balatoni Múzeumba egy rövid időre kinevezték múzeumigazgatónak, de ezt követően ismét Budapesten ügyvédeskedik. (Részletesen: KÖHEGYI-NAGY [1997]: i. m.)

és csoportosításának megírásával.⁵⁹ Papp László a következő esztendőben el is készítette a kívánt összegzést.

A megbízásnak Papp László a következő formában tett eleget:

- a) elkészítette a gyűjtők személyére és munkájára vonatkozó értékelő ismertetést,⁶⁰
- b) a gyűjtőkhöz intézett személyes útmutatás tervezetét,⁶¹
- c) a népi jogéletkutatás célját, a kutatástörténeti előzményeket, a jelentésekből levonható általános tanulságokat és a módszert körvonalazó tanulmányt,⁶²
- d) kilátásba helyezte a teljes átdolgozott kérdőív benyújtását.⁶³

A jelentés szerint 1943 júliusáig 82 gyűjtő 95 jelentést küldött be. A gyűjtők között 22 bíró, 12 betétszerkesztő bíró, 5 királyi ügyész, 7 bírósági fogalmazó, 3 telekkönyvvezető, 5 bírósági segédhivatalnok, 1 királyi közjegyző, 2 ügyvéd, 1 más tisztviselő, 4 joghallgató, 1 lelkes és 1 községi jegyző volt.⁶⁴

Papp László szerint valóban hivatottan és hozzáértéssel végezte munkáját: Asztalos László aljegyző (Debrecen – Hajdú megyei gyűjtés), Csányi József járásbíró (Perlak – Zala megyei gyűjtés), Gaál Imre betétszerkesztő bíró (Gömör megyei gyűjtés), Gallotsik Elek betétszerkesztő bíró (Bereg megyei gyűjtés), Kapp Ernő betétszerkesztő bíró (Gyöngyös – Borsod-, Moson-, és Tolna megyei gyűjtés), Marozsy Lajos járásbíró (Gödöllő – Szegedi és Pest megyei gyűjtés), Nagy Jenő közjegyző (Csík-Szentmárton-, Csík megyei gyűjtés), Quiricó Pál betétszerkesztő bíró (Veszprém megyei gyűjtés), Tárkány Szücs Ernő joghallgató (Hódmezővásárhely – Csanád megyei gyűjtés), Újlaki Béla járásbíró (Debrecen – Hajdú- és Bihar megyei gyűjtés).⁶⁵

Véleménye szerint a felsoroltakon kívül megfelelő képzéssel és segítséggel gyűjtésre alkalmasakká válhatnak: Bárány László, Belágyi József, Bíró Béla, Blaskovics István, Bodai Lajos, Dénes Ferenc, Csemez József, Gotthard Ferenc, Ipacs Balázs, Izsóf Mária, Kádi Gábor, Kassai József, Kasznár Dezső, Kéthelyi Sándor, Kovács János, Kurdi János, Majerszky János, Mezei János, Nagy Endre, Nagy János, Nagy Sándor, Pitner Árpád, Prehoffer Elemér, Puskás Ferenc, Széll Ernő, Szilágyi László, Szilassy István, Szöllősy Gyula, Temesfalvy Antal, Váry István, Volenszky János, Zánkai Alajos, Znakovszky József, azaz összesen további 33 gyűjtő.⁶⁶

A jelentések Papp László szerint 137 község, továbbá 10 járásbíró, 3 vármegye, 5 táj területére vonatkoztak, a legtöbb gyűjtés Zala, Borsod, Heves és Bars megyékből érkezett.

⁵⁹ OL K 579 IM 17443/1943.

⁶⁰ Az OL anyagából hiányzik, de feltehetően megegyezik az EA 13. 300 és EA 13. 332 értékeléssel.

⁶¹ OL K 579 IM Jogi népszokások gyűjtése 1938–48.

⁶² OL K 579 IM 11290/1944., EA 13. 332.

⁶³ OL K 579 IM 11290/1944.

⁶⁴ EA 13. 300 3.

⁶⁵ OL K 579 IM 11290/1944.

⁶⁶ Uo.

Az adatok 85%-a a magyarságra, a többi a német, román, ruszin, tót, vend, cigány nemzetiségűekre vonatkozott.⁶⁷

A mozgalom 1943-mal lezáruló szakaszát Papp László *próbagyűjtésnek* tekintette. Erő-felmérésnek egy nagyszabású, módszeres szakmai gyűjtés előtt. A legjobbnak bizonyult 11 gyűjtőt a további kutatások meghatározó személyeiként tartotta számon, akik az egyes gyűjtési körzetekben komoly irányító feladatot kapnának.

Az országot ugyanis Papp László a 47 vidéki törvényszék területének megfelelő gyűjtési körzetekre kívánta osztani. Ezek élén a kutatások irányítására alkalmas *bírák, ügyészek* állnának, akik a gyűjtésre jelentkezők nyilvántartását, az egyéni gyűjtési területek kijelölését, a gyűjtők segítségét végeznék. A jelentéseket a minisztériumban működő, a munka egészét irányító, a gyűjtési eredményeket nyilvántartó és feldolgozó központi szervhez továbbítanák.

A gyűjtők rendszeres képzését Papp László a Teleki Pál Tudományos Intézet Táj- és Népkutató Osztályára kívánta bízni, azok számára pedig, akik a tanfolyamon nem tudnak részt venni, szakirodalmat biztosított volna. A kutatásba a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem jogtörténeti szemináriumát is be akarta vonni. Végül javasolta, hogy az átdolgozott kérdőív alapján, a kerületi szervezet megalkotása után a minisztérium újabb gyűjtésre szólítson fel.⁶⁸

A jelentés azonban 1944 márciusában íródott, néhány héttel a német megszállás előtt. A felvázolt nagyszabású elképzeléssel szemben a valóság: a háborús helyzetben az igazságügyi hatóságok az alapvető feladatokat is alig tudták ellátni, gyűjtésre jelentkezők pedig csak elvétve akadtak. Még az ügy egyik első minisztériumi támogatója, Hofer J. Miklós is úgy vélte, az adott körülmények között egy újabb felhívásnak nem lenne számottevő eredménye. Mint ahogy a kerületi felosztás is csak egy szép álomnak tűnt az adott pillanatban és helyzetben a gyűjtésre vállalkozó kellő számú szakképzett bírósági személy hiányában.

A jogi néphagyományok gyűjtésének első, jelentősebb szakasza ezzel lezárult. Az ismertett források tükrében kirajzolódott előttünk az a folyamat, amely során a kezdetben néprajzi jelleggel indult kutatásokat az évek folyamán a politikai–jogpolitikai elképzelések sajátosan átformálták, módosították. A Néprajzi Intézet által kezdeményezett kutatások irányítását Györffy István halála után a szakmai intézmények nem vállalták. A Nemzeti Múzeum nem kívánt bekapcsolódni a kutatásokba, a Teleki Intézet csak egy külön státusz biztosítása esetén tudott volna ténylegesen részt venni a munkában. A gyűjtők szervezése után először részben, később teljes egészében a koordinálás, az irányítás és a szakmai gondozás is az igazságügy-minisztériumra maradt. A szakmai irányítás gyengülésével, majd hiányával előtérbe kerültek, a kormányprogrammá válás után meghatározóvá váltak a kezdettől jelenlévő politikai, jogpolitikai kötöttségek.

Az eredmények számbavételekor Papp László a magyar „népi jogéletkutatás” önállóságának igényével lépett fel. „*A magyar népi jogéletkutatás nem néprajz, nem társadalomrajz,*

⁶⁷ EA 13. 300 4-6.

⁶⁸ OL K 579 IM 11290/1944.

sem jogtörténetek mellékhatása, ha mindjárt eredményei kisebb-nagyobb mérvben el is helyezhetők e tudományágak egyik-másikán belül, össze is olvadnak azok anyagával.⁶⁹ Ha az 1939–1948 között folyt népi jogéletkutatásnak elméleti felemásságai miatt nem is sikerült önálló kutatási terület, saját módszer kidolgozásával önálló tudománnyá válnia, ezen néprajz, jogtörténet és jogszociológia határterületén folyt kutatások számos eredménnyel gazdagították az érintkező tudományágakat.

A jogi néphagyományokat kutatók legjobbjainak tollából olyan néprajzi szakmunkák születtek, amelyeket e mozgalom ösztönzött. Papp László, Bónis György, Fél Edit, Tárkány Szücs Ernő könyve megjelent,⁷⁰ a feldolgozatlan jelentések között számos értékes, a nyomtatás nyilvánossága után kíváncsozó tanulmány található még,⁷¹ a gyűjtemény egésze pedig a jogi népszokások gazdag tárháza, amelyből Tárkány Szücs Ernő is szívesen merített. Bónis György a jogtörténet számára hasznosítható eredményeket számbavéve azt emelte ki, hogy a jogi néphagyománygyűjtés a jogtörténet iratlan forrásait tárta fel, adatai az ezekről szerzett ismereteket gazdagították. Olyan kérdéseket világított meg a jogtörténet számára, amelyek az írott emlékek alapján már nem oldhatók meg.⁷² A jogszociológia oldaláról értékelve a mozgalmat Kulcsár Kálmán rámutatott, hogy a népi jogéletkutatók felfogása a történeti jogi iskola népszellem fogalmán alapult.⁷³ A kultúra más megnyilvánulásaihoz hasonlóan a népi jogszokásokat is a nép lelki sajátosságaiból, alkatából származtatták, az idegen és a magyar népi jog mesterséges ellentétét abszolutizálták, s a magyar társadalom általános megújulásán belül a népi jogszokásokra alapozva kívánták magyarabbá és szociálisabbá tenni.⁷⁴ Bírálta ugyan a jogi népeletkutatás politikai, jogpolitikai kötöttségét, a gyűjtők eszmei sokféleségét, a gyűjtött anyag egyenetlenségét, de azt nem vonta kétségbe, hogy Magyarországon mégiscsak ez a mozgalom kísérelte meg a jogélet egy területének felderítését.

6.

Az 1939–1948 közötti népi jogéletkutatás a hazai polgárosodás gazdasági, társadalmi, s ezen belül jogi folyamatához kötődően valósult meg a 20. század elején végzett igazságügyi kormányzati előkészítő munka előzményeire alapozva.⁷⁵ A több mint egy évti-

⁶⁹ PAPP (1948a): *i. m.* 278.

⁷⁰ PAPP (1941): *i. m.*; BÓNIS György (1941): Egyke és jogszokás a Garamvölgyén. *Társadalomtudomány*, 21. évf. 3. sz. 287–309.; FÉL Edit (1943): A nagycsalád és jogszokásai Martoson. *Társadalomtudomány*, 1943. évi 23. sz. 408–437.; TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.*

⁷¹ Papp László is ezek között említi Quiricó Pál Bársonyosról, Gallotsik Elek Bilkérről, Csányi József Muraközről írott munkáját: PAPP (1948a): *i. m.* 6.

⁷² BÓNIS (1956): *i. m.*

⁷³ KULCSÁR Kálmán (1974): *Szociológia*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat. (Kézirat)

⁷⁴ KULCSÁR (1960): *i. m.* 119.

⁷⁵ Mattyasovszky Miklós az igazságügyi kormányzat támogatásával végzett gyűjtés eredményeit 1904-ben publikálta. Baross János az adott tárgykörben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület megbízásából végzett, a születéskorlátozásra és az öröklési szokásokra vonatkozó kérdőíves kutatást, 43 vármegye 3184 körjegyzőségének

zedig tartó gyűjtőmunka során egyes források szerint 82, más források alapján 120 résztvevő 137/340 községre vonatkozó adatot gyűjtött, amelyek publikálása 1939-től napjainkig folyamatosan zajlik.⁷⁶ Mivel a jogi néphagyománygyűjtés alapvető célja a 19. század második felétől Európában megfogalmazódó nemzeti jogalkotás megalapozása volt, a kutatás nem elsősorban az etnikumok jogszokásaira fókuszált. A gyűjtött anyagnak csak 15%-a érintette a nemzetiségeket és a néprajzi csoportokat (a német, szlovák, román, szlovén, ruszin nemzetiségeket, valamint a cigányokat és a zsidókat), s ezeknek a jelentéseknek is csupán töredéke őrződött meg.⁷⁷

A fentebb ismertetett kutatási célok, jogalkotói és jogalkalmazó törekvések alapján nem meglepő, hogy megkülönböztetett figyelem nyilvánult meg a jogi népeletkutatás során az erdélyi területek irányába. Már korábban is meghatározó jogi néprajzi publikációk, gazdag anyagközlések születettek a kutatások eredményeiként, archaikus szokásokról híradások sorozata látott napvilágot.⁷⁸ Az 1939–1948 közötti népi jogéletkutatás azonban legértelmezesebben az 1941-ben mindössze 27 évesen (feltehetően minden idők legfiatalabb jogtörténész professzoraként) kinevezett Bónis György révén kapcsolódik az erdélyi területekhez. Bónis nemcsak cikkeivel, tanulmányaival, illetve szervezői és módszertani tanácsadói szerepvállalásaival volt részese a magyar népi jogéletkutatásnak, hanem tanítványaival eredményes gyűjtést folytatott 1942 és 1943 nyarán 14 kutató és hallgató részvételével Kalotaszeg 25 községében.⁷⁹ A második világháború kitörésének estjén Eckhart Ferenchez írt „szellemi végrendelete” szerint a joghallgatókkal végzett jogszokásgyűjtés legfontosabb hozadékának azt tartotta, hogy annak során a jövőendő jogászai közvetlen tapasztalatokat szerezhettek, megismerhetik a falut, a mindennapi joggyakorlatot. Mint fogalmazott, „a jogszokásgyűjtés igen alkalmas dolog arra, hogy a törvényelőkészítés megismerje a gyakorlatot, az ifjú jogászok pedig a falut. Arra kérem Professzor Urat, tegye lehetővé ezt a vezetése alatt álló proszeminárium tagjai között, ha arra sor kerülne.”⁸⁰

---

adataival (1901–1905), amelyek eredményeit 1905-ben tette közzé. – BAROSS (1905): *i. m.*; A kutatásokat értékelte: BOGNÁR (2016): *i. m.*

⁷⁶ Bónis György és tanítványai jogi népszokásgyűjtése (Szegedi Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar) (Tápe, 1948. szeptember 1.-október 15.) Csizmadia Andor munkaközössége (Egri Jogakadémia Szociográfai Intézete) (1947–1949) (28 „barkó” község 1947., Pétervására 1948., Ivád 1949.) Eredmények publikálása: TÓTH Zoltán György (1947): *A barkók öröklési jogszokásai*. Eger, Szent János Nyomda.; CSIZMADIA Andor (1979): Ivád jogélete. Archivum. *Heves megyei Levéltár Közleményei*, 9. sz. 34–61.; CSIZMADIA Andor (1983): Pétervására jogéleteiből. Archivum. *A Heves megyei Levéltár Közleményei*, 11. sz. 64–81.

Az irodalmakról részletesen lásd alább: NAGY Janka Teodóra (2009): A jogi néprajz a hazai kutatások tükrében. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 83–96.

⁷⁷ A gyűjtések egyfajta összesített listáját ismerhetjük Papp László jelentéséből. – Papp László 1939–1943.

⁷⁸ GYÖRFFY (1939): *i. m.*; KÖHEGYI–NAGY (1997): *i. m.* 207–223. A témáról a legutóbbi publikáció: NAGY Janka Teodóra (2014b): A jogi népeletkutatás erdélyi kutatástörténetéhez. (Megjelenés alatt.)

⁷⁹ Legutóbb: NAGY Janka Teodóra (2016): A „jó Rend” szabályai: a makói történeti népi jogéletkutatás jogtörténeti vonatkozásai. In NAGY Janka Teodóra szerk.: *Szokásjog és jogszokás I–II.* (Jogi kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár 2.) Szekszárd, PTE Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar. 271–280.

⁸⁰ BOGNÁR Szabina (2010): *A népi jogélet kutatása Magyarországon. Tagányi Károly jogszabálygyűjtő programja*. Doktori disszertáció. Kézirat. Budapest–Kimle. 319.

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Jogtörténeti Szemináriuma, az Erdélyi Tudományos Intézet és a magyar Igazságügyi Minisztérium támogatásával végzett gyűjtések 1942 nyarán kezdődtek Kalotaszeg felszegei részén (a Kalota és a Sebes-Körös háromszögében), a következő év nyarán a Szilágyság alatt fekvő Almás vízvázaló környékén folytatódtak. A kutatás résztvevői – akik jelentkezésüket követően kérdőívet is kitöltöttek – a kalotaszegi települések jogszokásainak térbeli és időbeli változásvizsgálatát, a magyar és a román nép jogszokásainak összehasonlítását tűzték célul. A gyűjtők és a helyszínek az alábbiak voltak: Dobos László (Bogártelke, Nyárszó, Sárvasár, Magyar-Bikal); Kovács Bálint (Sztána, Kispetri, Körösfő); Oriold Béla (Sztána, Középlak); Jégh Károly (Zsobok, Ketesd); Gányi György (Körösfő); dr. Szathmáry Balázs és dr. Steffler Sándor (Zentelke, Kalotaszentkirály); Báthory Zoltán (Bábony); Demkő Jenő (Farnas); Molnár István (Nagypetri); Tárkány Szücs Ernő (Kalotadamos, Jákótelke, Kalotaszentkirály, Váralmás, Körösfő, Mákófalva, Inaktelke, Magyarapus, Csucs). Prehoffer Elemér az okleveles anyagokat és az anyakönyveket kutatta.⁸¹

A kalotaszegi jogszokásgyűjtés közzétett eredményeiről és módszereiről szóló publikációkból tudjuk, hogy az 1942 és 1943 nyarán végzett terepmunkát szakirodalom-kutatás, forrásfeltárás, illetve annak önálló, a szokott szemináriumi keretek közötti feldolgozása előzte meg.⁸² A gyűjtés előtt a jogi előképzettség mellett a résztvevők néprajzi ismereteket és szociológiai módszereket is elsajátítottak. A községek történeti és társadalmi viszonyainak, gazdasági helyzetének, statisztikai adatainak ismeretében speciális kérdőpontokkal egészítették ki a Bónis által korábban kidolgozott kérdőívet.⁸³ A lokális előkészítés után minden kérdésre vonatkozóan 3-4 helybeli adatközlőt kérdeztek meg, majd ugyanennyivel kontrolláltatták is a gyűjtött adatokat. Módszertani szempontból rendkívül lényeges volt, hogy nem elvekre kérdeztek rá, „hanem eseteket boncoltak fel kellő részletességgel, és olyan nyelvezettel jegyezték le őket, ahogyan hallották.”⁸⁴ Az adatközlők speciális csoportját jelentették a községi elöljárók, akiket csak a gyűjtés későbbi szakaszában, a már megismert adatok, jogelvek alapján kérdeztek meg (2. sz. melléklet).⁸⁵ Amennyiben lehetett, a szóbeli közléseket a községházán és a jegyzői irodán rendelkezésre álló írott dokumentumokkal (végrendeletek, szerződések, periratok) is kiegészítették. Mivel a közösség véleménye a község egyes részei szerint változhatott, „ezért minden irányban folytattak kiegészítő kutatásokat; lejegyezték a községben hallott általános jogelveket, de állandóan figyelemmel voltak a különleges esetekre is, amelyeket esetleg konzervatívabb hajlamú családok

⁸¹ Tárkány Szücs Ernő kalotaszegi gyűjtési helyszíneinek felsorolásánál például kimarad Csucs (TÁRKÁNY SZÜCS [1944]: i. m. 395.), ahol egy későbbi felsorolás szerint éppen ő maga gyűjtött. (TÁRKÁNY SZÜCS [1981]: i. m. 854.)

⁸² TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): A kalotaszegi népi jogéletkutatás. *Néprajzi Értesítő*, XXXV. 3–4. sz. 253–254.

⁸³ „A kérdőív 100 pontba foglalva tartalmazta a jogélet falun lehetséges teljes anyagát.” Uo.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ „A jegyzői irodán a következő kérdésekre kérünk választ [...]” (Kolozsvári Egyetem Jogtörténeti Intézet kérdőíve. 1944. Körösfő. 1–13. pont.) Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára, Tárkány Szücs Ernő-hagyaték II/54.

*öriztek meg.*⁸⁶ A kutatás kezdetén a kérdőpontok minden joghallgató esetében az általános jogi kérdések egészére vonatkoztak a válaszott településen, később az általános kérdőpontok mellett a kérdező speciális érdeklődésének megfelelően további egyéni gyűjtéseket is folytatott.⁸⁷ A heti találkozókon a hallgatók beszámoltak a végzett munkáról, illetve megbeszélték a gyűjtés folyamatában felmerülő kérdéseket. Önéletírásában Bónis így emlékezett a kalotaszegi népi jogszokásgyűjtésre: „A nyári vakációt felhasználtam a jogszokásgyűjtés folytatására. Már második tanári évemben összetoboroztam mintegy hét-nyolc hallgatót a munkára. Máriával együtt a központi fekvésű Sztánán béreltem szobát, és egy-egy hallgatót a környékbeli, kalotaszegi falukba delegáltam. Munkájukat heti összefüggésben ellenőriztem. A szervezés munkájában tanársegédem, Tárkány Szücs Ernő segített, aki később is hű maradt a munkához.”⁸⁸

Az adatokat, a kérdésekre adott válaszokat a gyűjtés során a hallgatók egy füzetbe jegyezték fel, majd a feldolgozás során az adatközlő nevének és adatainak feltüntetésével nyolcad ívnyi papírokra írták. A kérdés kérdőívben szereplő száma került a bal felső sarokba, középre az adatközlő adatai, vagy állandó adatközlő esetén egy sorszám. Az így elkészült „cédulát” azután a kérdőív beosztása szerint rendezték el. A kutatás érdekes mozzanata volt, hogy a jogi múlt tárgyi emlékeit is gyűjtötték a joghallgatók a népi jogélet kutatásával párhuzamosan, illetve azt, amely „*mint tárgyi hagyaték, adatot jelent a magyar parasztság jogi életének történetében.*”⁸⁹ A gyűjtött írott anyag a kolozsvári egyetem Jogtörténeti Intézetének könyvtárába került, de a háború végén megsemmisült.⁹⁰ Közvetlenül a gyűjtés befejezése után (de még a végleges feldolgozást megelőzően) a résztvevők kutatási beszámolókat, kisebb-nagyobb elemző munkákat tettek közzé.⁹¹ Az előzetes tervek szerint csak a kutatás befejezését követően, azaz Kalotaszeg mindhárom részének „teljes felgyűjtése” után került volna sor az anyag részletes feldolgozására és közzétételére. A publikációs terv szerint a kutatás lezárását követően a gyűjtött anyag alapján fogalmazták volna meg a speciális szakterületekhez tartozó jogelvek érvényesülését, sőt, szükség esetén további összehasonlító vizsgálatokat is terveztek, összevetve a gyűjtött anyagot a tételes joggal.⁹² Bónis György 1946-ban össze is állította a gyűjtés eredményeit összegző „Kalotaszegi Kötet” színpompáját. A gyűjtés történetének és az öröklési jogi résznek a megírását Tárkány Szücs Ernőre kívánta bízni, a családi jogi és a házassági vagyoni jogi fejezetet Jégh Károlyra, a dologi jogi kérdések bemutatását Dobos Lászlóra. A kötelmi jog vonatkozásában nem történt

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.* 395.

⁸⁸ BÓNIS György (2007): Pályám emlékezete. *Szegedi Műhely*, 46. évf. 3–4. sz. 114. (Különnyomat: Közlemények a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Bónis György szemináriumából 1. sorozatjelzéssel.)

⁸⁹ Ilyenek voltak például a falusi közelet tárgyasult emlékei (földmérő láncok, földosztó kockák, nyilak vagy adószedő rovások). TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): *i. m.* 254.

⁹⁰ BÓNIS (2007): *i. m.* 114.

⁹¹ A gyűjtés módszertanáról Tárkány Szücs Ernő írt rövid közleményeiben. TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.*; A kutatás célkitűzéseit Dobos László, a szeminárium egyik hallgatója foglalta össze: DOBOS LÁSZLÓ (1943): A jogi néphagyomány gyűjtéséről. *Március*, 4. sz. 12.

⁹² TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): *i. m.* 254.

előzetes felkérés, a jogi hagyományok a régi joggal való összefüggéseinek bemutatására és a következtetések levonására pedig Bónis maga vállalkozott.⁹³ A kötet megírása előtt Bónis György 1947. szeptember 15. és 30. között még tervezett egy hiánypótló és kontroll gyűjtést Markos András, Imreh István, Faragó József, Incze Miklós, Dobos László, valamint Jégh Károly ügyvédjelölt és egy *III. éves joghallgató*, Szilágyi Sándor bevonásával. Bónis abban bízott az előzetes egyeztetések, szakmai beszélgetések, kutatói teljesítmények alapján, hogy a gyűjtések és a készülő összegzés fontosságát felismerve, a „mélyfúrással” jellemzett módszertani ismeretek birtokában például Imreh István és Markos András elkötelezett és eredményes kutatói lesznek a jogi népszokásgyűjtésnek. Bónisnak a szakmai kompetenciák biztosításán túl azért is fontos volt a legnagyobb kutatók elkötelezése a téma mellett, mert a történelmi események már előrevetítették a kolozsvári professzori évek végességét. Tárkány Szücs Ernőhöz címzett egyik levelében aggódással vegyes reménységgel ír a nem is túl távoli jövőről: *„Hogy mi lesz persze ezzel a munkával távozásom után nem tudom, de ha az említettek egyszer belekapnak, nem kell félni tervünket.”*⁹⁴

Bónis a „Kalotaszegi Kötet” megjelenéséhez, kutatástörténeti szerepéhez is mindvégig komoly reményeket fűzött. Az volt a célja, hogy a jogi néphagyománykutatás addigi tapasztalatait is hasznosítva egy „mintaadó” tartalmi, módszertani és a jogtörténet számára is hasznosítható következtetéseket megfogalmazó összegző munka szülessen. Így választotta ki a kötet egyes fejezeteinek szerzőit – elméleti és/inkább komoly gyakorlati tapasztalattal rendelkező – kollégái és hallgatói közül. *„Elég volt a programadó cikkekből. Bizonyára már mindenkinek a könyökén jönnek ki. A kalotaszegi gyűjtéssel nem akarok szegyenben maradni! [...] Tettek kellene és eredmények, akár Vásárhelyről, akár Erdélyből.”*⁹⁵

Tárkány Szücs Ernő a kutatási beszámolóiban már a gyűjtés helyszínét jelentő Kalotaszeg földrajzi, gazdasági, társadalomtörténeti és néprajzi bemutatását követően kiemelt néhány speciális magánjogi jogszokást, amelyek esetében utalt a tételes joggal egyezésre, illetve az attól való eltérésre (például a házasságkötés során a szólás, a kútbaejtés jogszokására), de ezek részletes elemzését későbbre ígérte.⁹⁶ A tervezett összegzés a gyűjtött anyag megsemmisülése miatt ugyan elmaradt, a részközlések alapján azonban egyes kiindulópontjai rekonstruálhatók. Az a Tárkány Szücs kutatásai során mindvégig meghatározó, majd később jogi szintézisében is visszaköszönő felismerés, hogy a jog *„alólról éppen úgy épül évszázadok óta a szokásjogon keresztül, mint felülről törvény és egyéb jogforrások útján.”*⁹⁷ Vagy az a körülmény, hogy a népi jogéletkutatás kiindulópontjának tekintették *„a nép jogi múltja és jelen viszonyának”* tisztázását.⁹⁸ Sokatmondó, hogy ezzel ösz-

⁹³ Bónis György levele Tárkány Szücs Ernőhöz (Kolozsvár, 1946. november 29.) Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára, Tárkány Szücs Ernő-hagyaték II/54.

⁹⁴ Bónis György levele Tárkány Szücs Ernőhöz (Kolozsvár, 1947. július 29.) Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára, Tárkány Szücs Ernő-hagyaték II/54.

⁹⁵ Bónis György levele Tárkány Szücs Ernőhöz (Kolozsvár, 1946. november 29.) Hódmezővásárhelyi Levéltár, Tárkány Szücs Ernő-hagyaték II/54.

⁹⁶ TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ (1943c): Jogszokásgyűjtés Kalotaszegen. *Kolozsvári Szemle*, 2. évf. 68–69.

⁹⁷ TÁRKÁNY SZÜCS (1943c): *i. m.* 64.

⁹⁸ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.* 387.

szefüggésben a kalotaszegi kutatások során Tárkány rendkívüli jelentőséget tulajdonított a szokások funkciói vizsgálatának, amely kérdésre későbbi publikációiban is újra és újra visszatér.⁹⁹ A korábbi, elsősorban öröklési szokásokra vonatkozó kutatások egyik legnagyobb problémájának is ezt tartotta.¹⁰⁰ A Bónis vezette kutatás szemléleti alapjának szintén azt tekintette, hogy „*a múlt és jelen jogi anyaga nyújtja Kalotaszeg népi életének teljességét.*”¹⁰¹ Annak felismerését, hogy az élő jog és a hagyományok szoros összefüggérendszerében a települések jogéletét például elhelyezkedésük, domináns gazdasági és társadalmi viszonyaik határozzák meg. Ez a kutatási tapasztalat is hozzájárul majd Tárkány Szücs Ernő életműve egyik komoly eredményéhez: a jogi néprajz egyik legfontosabb sajátossága, a „*komplex módszer*” fogalmának kidolgozásához.¹⁰²

A kalotaszegi jogi népeletkutatás azonban nem valamely elszigetelten megvalósuló gyűjtés volt. Egyrészt kapcsolódott Bónis 1944. február 16-án Bánffyhunyon tartott előadásához. Bónis György egy szabadegyetemi előadás keretei között számolt be a kalotaszegi kutatások részeredményeiről, a terület jogi néphagyományairól. Előadását egybekötötte a jelenlévők körében végzett próbagyűjtéssel is a népi öröklési jogszokások tárgyában. A tíz kérdésre kapott válaszok célja nem is elsősorban a tényleges adatgyarapítás volt, hanem a jogi néphagyományok létezésének, fontosságának, sokszínűségének érzékeltetése, az volt a nem titkolt cél, hogy elkötelezze a jelenlévőket a népi jogéletkutatás iránt. Erre utalt a válaszok inkább csak százalékos, mint a maga differenciáltságában történő kiértékelése is.¹⁰³ A másik, az erdélyi népi jogéletkutatás szempontjából cseppet sem érdektelen kapcsolódó vállalkozás a kalotaszegi kutatással közel egyidőben, 1941-ben Bálványosváralján (Szolnok-Doboka vármegye) zajló falukutatás volt. A Gusti-féle sociologia monografica pontjai alapján Venczel József irányításával 33 egyetemista – közöttük 7 joghallgató, akik később a kalotaszegi gyűjtésben is részt vettek – a közvélemény, a vallás, az erkölcs, a népi tudás, a jogi gondolkodás és a politikai magatartás, valamint a családi élet belső törvényszerűségeit vizsgálta.¹⁰⁴ Ebbe a kutatásba kapcsolódott be Tárkány Szücs Ernő, aki már Bálványosváralján is az öröklési jogszokásokat vizsgálta. Mattyasovszky Miklós

⁹⁹ TÁRKÁNY SZÜCS (1976): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ (1983): A jobbágyparaszti földtulajdon néhány problémája. *Népi kultúra – Népi társadalom – A Néprajzi Kutatóintézet Évkönyve*, 13. sz. 151–172.; A kérdés újabb megközelítése és új szempontú elemzése olvasható a kalotaszegi keletgye apropóján: NAGY JANKA TEODÓRA (2010): A paraszti mentalitásváltozás hatása a keletgye összetételére. In FLÓRIÁN MÁRIA szerk.: *Életmód és a módi változása a parasztság körében a 19–20. század fordulóján*. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet. 451–492.

¹⁰⁰ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.* 389.

¹⁰¹ TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): *i. m.* 253.

¹⁰² TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.*

¹⁰³ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.* 399.

¹⁰⁴ A kutatásról ugyanaz a Tárkány Szücs Ernő számol be, mint a kalotaszegi népi jogéletkutatásról: TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ (1943a): A bálványosváraljai falukutató-tábor néprajzi munkája. *Néprajzi Értesítő*, XXXV. 3–4. sz. 253.; TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.*; 17.; OL K 579 Jogi népszokásgyűjtés 1938–1948. I. 1697. csomó. Tárkány Szücs Ernő e gyűjtése meg is jelent: TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.*

századfordulós adataival és a kalotaszegi népi jogéletkutatás eredményeivel összevetve később az erdélyi öröklési jogszokások vizsgálata során publikálta is ezeket.¹⁰⁵

Az említettekén túl az erdélyi területről 1939–1948 között csupán szórvány adataink vannak népi jogéletkutatásról. Figyelemre méltók dr. Puskás Levente és társai Csíkszeredai és Csíkszépvízi járási, valamint a Gyimesvölgyi csángó községekre vonatkozó gyűjtései (Csík megye),¹⁰⁶ amely az OTKA-kutatás (Országos Tudományos Kutatási Alap-programok) során előkerült. Több utalás történik a Papp László által 1943-ban a gyűjtést elhivatottan és nagy hozzájárulással végző dr. Nagy Jenő közjegyző csíkszentmártoni és alsík-kászonszéki gyűjtésére. Ez utóbbit azonban már Tárkány Szücs is a háború során elpusztultnak vélte,¹⁰⁷ ahogyan dr. Gotthard Ferenc sepsiszentgyörgyi (Háromszék megye) gyűjtését.¹⁰⁸

Papp László jelentésében csak azokkal a jogászokkal tud foglalkozni, akik a „próbagyűjtés” időszakában, tehát 1943 júniusáig elkészítették jelentésüket. Papp úgy fogalmaz, hogy „minden tekintetben tökéletes munkát egyetlen gyűjtő sem végzett, a kutatás kezdetén, s megfelelő útmutatás, irányítás nélkül nem is végezhetett.”¹⁰⁹ Viszont a „biztatónak ígérkezők” között sorolva fel azokat, akik megfelelő adottsággal rendelkeznek a „néphez való közeledés, bizalmába jutás, a népnek tartózkodás és hátsó gondolatok nélkül való megszólaltatása” vonatkozásában.¹¹⁰ E körbe tartozóknak tekinti azokat, „akik foglalkozásuknál, hivatásuknál fogva a nép között élnek, a néppel gyakorta érintkeznek, mint a vidéki járásbírák, betétszerkesztő bírák, telekkönyvvezetők, segédhivatali tisztviselők, vagy pedig akik maguk is a népből származnak,” illetve azok, „akiket a falu népe, illetve a kiválasztott adat-szolgáltatók már korábban is ismertek”.¹¹¹

Papp László külön kiemeli a gyűjtők oldaláról a jogászai ismeret szükségességét: „a jogban való minél alaposabb jártasság szükséges”, hiszen ennek hiányában a gyűjtők a felmerülő jogi problémák létét, mivoltát, jelentőségét nehezen érzékelték, azok szétágazását, illetve egybefüzdő láncolatát követni nem vagy csak akadozva tudták, a nehezebb jogi kérdések előtt gyakran megállni kényszerültek, vagy rajtuk akarva akaratlanul átsiklottak.¹¹² A fontos ismeretek és készségek között sorolja fel Papp a rendszeres nép- és jogismeretet kiegészítő általános műveltséget, észlelő és közlő-, illetve leíróképességet.¹¹³

A fenti feltételeknek megfelelőnek tekinti (aki „derekas és komoly munkát” végzett) az erdélyiek között dr. Nagy Jenő kir. közjegyzőt, továbbá ígéretesnek nevezi dr. Dobos László

¹⁰⁵ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.* 393.

¹⁰⁶ IM K 579.

¹⁰⁷ OL K 579 IM 11290/1944.; TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 858.

¹⁰⁸ TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 851–858.

¹⁰⁹ PAPP (1943): *i. m.*

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Uo.

¹¹² Uo.

¹¹³ Uo.

betétsszerkesztő bírót, továbbá Szilágyi László harmadéves joghallgatót.¹¹⁴ Természetesen Tárkány Szücs Ernőt nem helyezi a gyűjtőkkel egy sorba, munkáját sokkal értékesebbnek tartja.

7.

A fentiek alapján nem érdektelen számba venni az erdélyi jogéletkutatásban részt vevő jogászok szerepét, feladatait.

1. Szembetűnő, hogy a Bónis György által vezetett kalotaszegi gyűjtések résztvevői továbbra is aktív részesei maradnak az 1939–1948 között magyar jogi népeletkutatásnak.

Papp László a gyűjtők személyére és munkájára vonatkozó értékelő ismertetésében megemlített,¹¹⁵ a népi jogéletkutatás következő tervezett időszakában ismét bevonandó 33 gyűjtő között ott olvashatjuk számos, a kalotaszegi gyűjtésben részt vett egykori joghallgató, jogász nevét.¹¹⁶ A kalotaszegi kutatás során elköteleződött gyűjtők közül a későbbi években Tárkány Szücs mellett még jó néhányan újabb településeken is bekapcsolódtak a népi jogéletkutatásba. Dobos László¹¹⁷ (Boba, Kisköcsk, Nemeskocs – Vas megye, Pakos, Terekenye, Dörk – Zala, Tósok, Tósokberénd, Somlóvásárhely – Veszprém, Zalavég, Udvari – Zala megye) és Jégh Károly (Zsujta – Abauj-Torna, Tápé – Csongrád megye, Egyházashetye, Duka – Vas megye) is hozzáértő és termékeny kutatója lett a magyar népi jogéletkutatás legjelentősebb mozgalmának.¹¹⁸

2. Tárkány Szücs Ernő elkötelezése a jogi népeletkutatás, a jogi néprajz mellett.

Tárkány Szücs Ernő Bónis György ösztönzésére kezdte népi jogszokáskutatásait Mártélyon. Később a kalotaszegi kutatások szervezőjeként, résztvevőjeként, majd a tápéi gyűjtés aktív részeseként látjuk viszont. Személyéhez köthető az 1939–1948 közötti népi jogéletkutatás eredményeinek összefoglalása, egyfajta „híd-szerep” felvállalása is.¹¹⁹

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ Az OL anyagából hiányzik, de feltehetően megegyezik az EA 13 300 és EA 13 332 értékeléssel.

¹¹⁶ EA 13 300, 13 332.

¹¹⁷ DOBOS (1943): *i. m.*

¹¹⁸ TÁRKÁNY SZÜCS (1981): *i. m.* 851–858.

¹¹⁹ Tárkány Szücs Ernő Bónis György ösztönzésére ebben az időben született írásai: TÁRKÁNY SZÜCS (1943c): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS (1943b): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS (1943a): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): *i. m.*; TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944b): *Mártély népi jogélete*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetem Jogtörténeti Szemináriuma.; TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944a): *Jogi elemek a kalotaszegi népmesékben. Kolozsvári Szemle*, 3. évf. 137–145.; Tárkány Szücs Ernő életművének értékeléséről részletesen: NAGY Janka Teodóra (2014a): A „híd-szerep” értelmezési lehetőségei Tárkány Szücs Ernő életművében. In NAGY Janka Teodóra szerk.: *Tanulmányok Tárkány Szücs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére*. (Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár 1.) Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem, Illyés Gyula Kar. 45–56.

3. A jogi népeletkutatás, gyűjtés metodikai, módszertani alapozása.

A kalotaszegi jogszokásgyűjtések írott anyaga a második világháborúban megsemmisült. A kutatási beszámolók, publikációk azonban töredékességük ellenére is rendkívül fontosak a népi jogéletkutatás erdélyi, illetve magyar kutatástörténete szempontjából. Egyrészt azért, mert valószínűsíthetően az ott kialakított metodika szolgált alapul és mintaként Bónis György tápéi gyűjtése során.¹²⁰ Másrészt a két kutatás szoros kapcsolatát bizonyítva Bónis György tápéi összegzésében visszaköszönnek az erdélyi kutatások közös tapasztalatai, Tárkány Szücs Ernő az erdélyi öröklési jogszokások értékelése kapcsán megfogalmazott azon felvetése, hogy az egykor kollektív népi jogalkotói tevékenység a polgári fejlődéssel együttjáró individualizálódás következtében háttérbe szorul, meggyengül.¹²¹ Bár a „Kalotaszegi Kötet” nem készült el, és Tápén sem készül kutatásösszegzés, illetve a gyűjtések anyaga csak cédulákon őrződik meg az utókor számára, Bónis György a Kalotaszegen szerzett tapasztalatokra alapoz, az ott félbemaradt gondolatokat szövi tovább, amikor Tápén a töredékesen maradt összegző fejezetben a „fent”, azaz a tételes jog és a „lent”, azaz az mindennapi életet szabályozó jogszokások kapcsolatrendszerét vizsgálja, kölcsönhatásuk és fejlődésük törvényszerűségeire nyitva rá a jogtörténet, a néprajz és a rokon tudományterületek művelőinek szemét – a kalotaszegi gyűjtésben részt vett jogászok munkájára, gyűjtéseire alapozva.¹²²

¹²⁰ Bónis György visszaemlékezésében maga csak annyit jegyez meg közvetve a tápéi kutatásról: „Amellett folytattam a népi jogéletkutatást a Néptudományi Intézet támogatásával, erről Kecskeméten is tartottam előadást.” (BÓNIS (2007): i. m. 123–124.); BÖRCsök Vince (1971): A falu közigazgatása, a lakosság jogtudata és jogi szokásai. In JUHÁSZ Antal szerk.: *Tápé története és néprajza*. Tápé, Tápé Község Tanácsa. 243–255.; KÖHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1995): Bónis György és társai jogi népszokás gyűjtése Tápén. I. (Forrásközlés). In A Móra Ferenc Múzeum évkönyvei: *Studia Ethnographicae* 1. Szeged. 195–249.; KÖHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1998): Bónis György és társai jogi népszokásgyűjtése Tápén. II. (Forrásközlés). In *A Móra Ferenc Múzeum évkönyvei: Studia Ethnographicae*. Szeged. 185–234.; KÖHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (2003): Bónis György és társai néphagyománykutatása Tápén. III. (Forrásközlés). In *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyvei: Studia Ethnographicae*. Szeged. 244–245.

¹²¹ TÁRKÁNY SZÜCS (1944c): i. m. 399–400.

¹²² „A jogi jelentőségüket veszített jelképek tehát bizonyos erők hatására lassan letűnnek. A népi szokásoknak azonban ezek mellett van egy léttel telt, az élet minden mozzanatánál megtalálható jogi jelentőséggel bíró csoportja, amely nem vesztet el, legfeljebb – bizonyos jogintézményeknél – változást mutathat.” KÖHEGYI–NAGY (1995): i. m.; KÖHEGYI–NAGY (1998): i. m.; KÖHEGYI–NAGY (2003): i. m.; Kiváló példákat idéz: BÁRTH János (2013): *Két Veka féréje. A csikszentgyörgyi és a csikbánfalvi székely családi levelesládák*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet.; KAJTÁR István (2004): Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.; HOMOKI-NAGY Mária (2009): Az okozott kárért való helytállás a jobbágy-parasztság mindennapjainak joggyakorlatában. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 383–404.; HOMOKI-NAGY (2009): i. m. 383–404.; MEZEY Barna (2009): Szokásjog és szokás határán: jogszokások. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Jogi Kari Tudomány 1. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 13–25.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ALTAMIRA y CREVEA, Rafael (1905): *Derecho consuetudinario y economía popular de la provincia de Alicante*. Madrid.
2. AMIRA, Karl von (1913): *Rechtsarchäologie*. Strassburg.
3. BADER, K. S. (1940): Gesunkenes Rechtsgut. In *Kunst und Recht. Festgabe für Hans Fehr*. Karlsruhe.
4. BALTL, Hermann (1949): Rechtsarchäologie in Österreich. *Die österreichische Furche*, Bd. 5. 8.
5. BALTL, Hermann (1957): *Rechtsarchäologie des Landes Steiermark*. Graz–Köln.
6. BAROSS János (1905): *Részleges jelentés az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által a magyar parasztbirtokok öröklési módjára vonatkozólag elrendelt adatgyűjtés eredményeiről*. Budapest.
7. BÁRTH János (2013): *Két Véka féreje. A csíkszentgyörgyi és a csikbánfalvi székely családi levelesládák*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet.
8. BOGNÁR Szabina (2010): *A népi jogélet kutatása Magyarországon. Tagányi Károly jogszabálygyűjtő programja*. Doktori disszertáció. Kézirat. Budapest–Kimle.
9. BOGNÁR Szabina (2016): *A népi jogélet kutatása Magyarországon* (Néprajzi Értekezések 5.). Budapest, Magyar Néprajzi Társaság.
10. BÓNIS György (1939a): *1. sz. kérdőív a magyar jogi néphagyományok összegyűjtéséhez*. Budapest.
11. BÓNIS György (1939b): Magyar népi jog. *Magyar Szemle*, 36. köt. 6. sz. 121–126.
12. BÓNIS György (1941): Egyke és jogszokás a Garamvölgyén. *Társadalomtudomány*, 21. évf. 3. sz. 287–309.
13. BÓNIS György (1956): *A népi jogszokáskutatás mérlege. Az MTA Néprajzi Főbizottsága előtt 1956. október 18-án tartott előadás sokszorosított szövege*. Kézirat. MTA Néprajzi Kutatóintézet Könyvtára.
14. BÓNIS György (2007): Pályám emlékezete. *Szegedi Műhely*, 46. évf. 3–4. sz. 114. (Különnyomat: Közlemények a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Bónis György szemináriumából I. sorozatjelzéssel.)
15. BÖRCÖK Vince (1971): A falu közigazgatása, a lakosság jogtudata és jogi szokásai. In JUHÁSZ Antal szerk.: *Tápé története és néprajza*. Tápé, Tápé Község Tanácsa. 243–255.
16. BRAUN Róbert (1913): *A falu lélektana*. Budapest, A Huszadik Század Könyvtára.
17. CSÁNYI József (1943): *Alsómuraközi családjogi néphagyományok*. Perlak.
18. CSIZMADIA Andor (1979): Ivád jogélete. Archívum. *A Heves megyei Levéltár Közleményei*, 9. sz. 34–61.
19. CSIZMADIA Andor (1983): Pétervására jogéletéből. Archívum. *A Heves megyei Levéltár Közleményei*, 11. sz. 64–81.
20. DOBOS László (1943): A jogi néphagyomány gyűjtéséről. *Március*, 4. sz.
21. FÉL Edit (1943): A nagycsalád és jogszokásai Martoson. *Társadalomtudomány*, 23. sz. 408–437.

22. FÉL Edit (1944): A nagycsalád és jogszokásai a Komárom megyei Martoson. *Kisalföldi Közlemények*, I. sorozat 2. sz.
23. FRÖHLICH, K. (1938): Begriff und Aufgabenkreis der rechtlichen Volkskunde. *Giesener Beiträge zur deutschen Philologie*, Bd. 60. 49–59.
24. GENNEP, Arnold (1943): *Manuel de Folklore Français Contemporain*. I. Paris, Picard.
25. GRIMM, Jakob (1816): „Von der Poesie im Recht“. *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, Bd. 2. 25–99.
26. GYÖRFFY István (1939): *Néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest, Egyetemi Néprajzi Intézet.
27. HOFER J. Miklós (1943): Népi jog. *Társadalomtudomány*, 23. sz. 270–273.
28. HOMOKI-NAGY Mária (2009): Az okozott kárért való helytállás a jobbágy-paraszság mindennapjainak joggyakorlatában. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 383–404.
29. ILLYÉS Gyula (1937): *Puszták népe*. Budapest, Grill Károly Kiadványvállalata.
30. KAINDL, Raimund (1903): *Die Volkskunde, ihre Bedeutung, ihre Ziele, ihre Methode*. Leipzig–Wien, Franz Deuticke.
31. KAJTÁR István (2004): Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.
32. CARRERAS y ARTAU, Joachim (1908): *Indicacions bibliogràfiques sobre costums jurídics d'Espanya i especialment de Catalunya*. Estudis universitaris catalans. Barcelona.
33. KOHLER, Josef (1886): Zur ethnologischen Jurisprudenz. *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*, Bd. 9. 407–429.
34. KÓSA László (1989): *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, Osiris.
35. KŐHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1995): Bónis György és társai jogi népszokás gyűjtése Tápén. I. (Forrásközlés). In *A Móra Ferenc Múzeum évkönyvei: Studia Ethnographicae I*. Szeged. 195–249.
36. KŐHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1997): Adalékok a jogi néphagyománykutatás történetéhez. *Cumania*, 14. sz. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. 207–223.
37. KŐHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (1998): Bónis György és társai jogi népszokásgyűjtése Tápén. II. (Forrásközlés). In *A Móra Ferenc Múzeum évkönyvei: Studia Ethnographicae*. Szeged. 185–234.
38. KŐHEGYI Mihály – NAGY Janka Teodóra (2003): Bónis György és társai néphagyománykutatása Tápén. III. (Forrásközlés). In *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyvei: Studia Ethnographicae*. Szeged. 244–245.
39. KULCSÁR Kálmán (1960): *A jogszociológia problémái*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
40. KULCSÁR Kálmán (1961): A népi jog és a nemzeti jog. *MTA Állam- és Jogtudományi Intézet Értesítője*, 1. évf. 2. sz. (1961).
41. KULCSÁR Kálmán (1974): *Szociológia*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat. (Kézirat)

42. KULCSÁR Kálmán (1978): A jog etnológiai kutatásának problémája – ma. *Valóság*, 21. évf. 9. sz. 1–11.
43. KÜNSSBERG, Eberhard (1936): *Rechtliche Volkskunde*. Halle.
44. MATTYASOVSZKY Miklós (1904): *Törzsöröklési jog és törzsöröklési szokás*. Budapest.
45. MAUNIER, René (1937): *Folklore juridique. Archives de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique*. Paris.
46. MEZEY Barna (2009): Szokásjog és szokás határán: jogszokások. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Jogi Kari Tudomány I. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 13–25.
47. NAGY Janka Teodóra (1998): Jogi néphagyományok két gömöri faluban (Gömör Néprajza LI.) Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke.
48. NAGY Janka Teodóra (2000): A kisbunyai élet. Adalékok Bunyaszekszárd néprajzához. (Viata la Bunea Mica. Contributii la etnografia localitatii Bunea Mica). In KACZIÁN János – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Volt egyszer egy Bunyaszekszárd (A fost odata Bunea Mica)*. Szekszárd. 35–65., 111–120.
49. NAGY Janka Teodóra (2009): A jogi néprajz a hazai kutatások tükrében. In MEZEY Barna – NAGY Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 83–96.
50. NAGY Janka Teodóra (2010): A paraszti mentalitásváltozás hatása a kelengye összetételére. In: FLÓRIÁN Mária szerk.: *Életmód és a módi változása a parasztság körében a 19–20. század fordulóján*. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet, 451–492.
51. NAGY Janka Teodóra (2014a): A „híd-szerep” értelmezési lehetőségei Tárkány Szücs Ernő életművében. In NAGY Janka Teodóra szerk.: *Tanulmányok Tárkány Szücs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére*. (Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár 1.) Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem, Illyés Gyula Kar. 45–56.
52. NAGY Janka Teodóra (2014b): *A jogi népeletkutatás erdélyi kutatástörténetéhez*. (Megjelenés alatt.)
53. NAGY Janka Teodóra (2016): A „jó Rend” szabályai: a makói történeti népi jogéletkutatás jogtörténeti vonatkozásai. In NAGY Janka Teodóra szerk.: *Szokásjog és jogszokás I–II*. (Jogi kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár 2.) Szekszárd, PTE Kultúr tudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar. 271–280.
54. PAPP László (1939a): Magyarabb, szociálisabb jog. *Magyar Élet*, 7. sz. 10–12.
55. PAPP László (1939b): Népi jogszokásaink némely kérdéséről. *Ethnographia–Népelet*, 1–2. sz. 68–77.
56. PAPP László (1940): Népi jogélet, népi jogismeret. *Magyar Szemle*, 38. évf. 6. sz. 405–408.
57. PAPP László (1941): *Kiskunhalas népi jogélete*. Budapest, Országos Táj- és Népkutató Intézet.
58. PAPP László (1943): Népi jogéletkutatás. *Társadalomtudomány*, 3. sz. 273–278.
59. PAPP László (1948a): *A magyar népi jogéletkutatás*. (Különnyomat a Magyar népkutatás kézikönyvéből). Budapest, Stephaneum nyomda.

60. PAPP László (1948b): *Vezérfonal a népi jogélet kutatásához*. Budapest, Néptudományi Intézet.
61. SAINTYVES, Pierre (1936): *Manuel de Folklore*. Paris, Librairie Émile Nourry.
62. SCHWERIN von C. (1943): *Rechtsarchäologie*. Berlin, Ahnenerbe Stiftung Verlag.
63. SEBILLOT, Paul (1913): *Le Folk-Lore. Littérature orale et Ethnographie traditionnelle*. Paris, O. Doin.
64. SZABÓ László (1980): *A magyar rokonsági rendszer*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem.
65. SZABÓ László (1993): *Társadalomnéprajz*. Debrecen.
66. SZENDREY Ákos (1929): A közigazgatás népi szervei. *Népiünk és Nyelviünk*, 1. sz. 23–38., 92–101.
67. SZENDREY Ákos (1936a): Népi büntetőszokások. *Ethnographia*, 47. évf. 65–71.
68. SZENDREY Ákos (1936b): Néprajz és jogtörténet. *Ethnographia*, 47. évf. 144–150.
69. SZILÁGYI Miklós (2000): Törvények, szokásjog, jogszokás. In PALÁDI-KOVÁCS Attila szerk.: *Magyar Néprajz VIII. Társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 693–759.
70. TAGÁNYI Károly (1919): *A hazai élő jogszokások gyűjtéséről. I. A családi és öröklési jogszokások*. Budapest, Magyar Néprajzi Társaság.
71. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1943a): A bálványosváraljai falukutató-tábor néprajzi munkája. *Néprajzi Értesítő*, XXXV. 3–4. sz. 253.
72. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1943b): A kalotaszegi népi jogéletkutatás. *Néprajzi Értesítő*, XXXV. 3–4. sz. 253–254.
73. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1943c): Jogszokásgyűjtés Kalotaszegen. *Kolozsvári Szemle*, 2. évf. 64–70.
74. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944a): Jogi elemek a kalotaszegi népmesékben. *Kolozsvári Szemle*, 3. évf. 137–145.
75. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944b): *Mártély népi jogélete*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetem Jogtörténeti Szeminárium.
76. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1944c): Erdély öröklési jogszokásai. *Hitel*, 379–400.
77. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1976): Az európai jogi néprajz eredményei és feladatai. *Létünk. Társadalom – tudomány – kultúra*, Újvidék. 4. évf. 3–4. sz. 86–104.
78. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1981): *Magyar jogi népszokások*. Budapest, Akadémia Kiadó.
79. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő (1983): A jobbágyparaszti földtulajdon néhány problémája. *Népi kultúra – Népi társadalom – A Néprajzi Kutatóintézet Évkönyve*, 13. sz. 151–172.
80. TÁRKÁNY SZÜCS, Ernő (1994): Results and Task of Legal Ethnology in Europe. In DUNDES, Alison Renteln – DUNDES, Alan eds.: *Folk Law I-II. Essays in the Theory and Practice of Lex Non Scripta*. New York – London.
81. TÓTH Zoltán György (1947): *A barkók öröklési jogszokásai*. Eger, Szent János Nyomda.
82. VARGA Csaba (1981): Népi jogszokástól a jogi népszokásig. (Tárkány Szücs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. 1981.). *Jogtudományi Közlöny*, 36. évf. 10. sz. 880–886.
83. VLADÁR GÁBOR (1938): A jog elhajlása az élettől. *Polgári jog: a hazai és külföldi magánjog és hiteljog szemléje*, 14. köt.

Dr. habil Nagy Janka Teodóra, Phd tudományos minősítését a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar *A magyar jogrendszer megújítása a jogállamiság és az európai integráció jegyében* című doktori programban szerezte, amelyben ma témavezető (jogi kultúrtörténet, jogi néprajz, összehasonlító jogtörténet). Jogtörténetből doktorált (*A tradicionális népi önkormányzatok jogtörténeti vizsgálata a Dél-Dunántúlon, 2000*) és habilitált (*Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében – 1781–1821, 2013*), jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kutatási eredményeit összegezve. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, a Pécsi Akadémiai Bizottság Jogi és Gazdasági Szakbizottsági tagja. Kutatási területe a jogi néprajz, jogi kultúrtörténet, a szociális közigazgatás történet, amelyet kiegészít a szociális gondoskodás történeti formáinak vizsgálata. A Tárkány Szücs Ernő Jogi Néprajzi, Jogi Kultúrtörténeti Kutatócsoport elnöke, az OTKA-kutatási program (A jogtörténet új forrásai: a Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár, 2013–2017) vezetője. A Szegedi Tudományegyetem Államtudományi Műhelyének tagja, a KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001. számú „Hivatásrendek történetének vizsgálata az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban” 2017/47/SZTE-ÁJK pályázat résztvevője.